

V časopise *Filozofia* 1972/3 z príležitosti dovŕšenia 65 rokov som uverejnil autobiografickú črtu *Kryštalizácia koncepcie dialektiky bytia*. Orientoval som sa v nej na problematiku, ktorú som sledoval príležitostne niekoľko desaťročí a sústavne v posledných rokoch. V priebehu týchto rokov moje štúdie vyústili do vypracovania koncepcie dialektiky štruktúry, ktorú som sa pokúsil podrobne zdôvodniť v rade štúdií, zakončenom predbežne úvahou *Svet a človek*, publikovanou v časopise *Romboid* 1972/3. Pretože sa tieto moje štúdie stretli nielen s priaznivým ohlasom, ale aj s námietkami, pokúsim sa svojou koncepciou zhustiť do niekoľkých téz a konfrontovať ich s niektorými prejavmi nesúhlasu.

*

Netreba azda osobitne zdôvodňovať, že základnou črtou poznávacej aktivity je v centre pozornosti zachycovať vzťahy, súvislosti, vzájomné pôsobenia a rozpory daného predmetu. Empirické pojmové kategórie vyjadrujú špecifickým spôsobom štruktúralne, funkčné, pohybové a dialektické vzťahy skutočnosti. Ak by bol predmet amorfný, nebol by kognitívne (a prakticky) zvládnuteľný.

Netreba azda osobitne zdôrazňovať, že poznanie a prax sú zásadne len preto možné, lebo bytie nie je chaotické, ale je *nejakým* spôsobom diferencované a v tejto diferencovanosti zákonité.

Práve som hovoril o kognitívnej a praktickej zvládnuteľnosti predmetu. Skutočne, poznávacia činnosť sa rozvíjala z *praktických* podnetov kognitívne sa zmocniť *konkrétnych* vzťahov a rozporov bytia, teda zmocniť sa *spôsobov* bytia, t. j. konkrétneho bytia. Klasici hovoria, že keď sme poznali *spôsoby* bytia alebo *spôsoby* existencie hmoty, poznali sme samu hmotu. Najmä čas a priestor sú základnými *spôsobmi* všetkého hmotného bytia. Na termín *spôsob* kladiem osobitný dôraz.

Podľa Engelsa prísudok *byť* neimplikuje nijaké ďalšie určenie. O tom, aké sú *vlastnosti* vecí, nemôžem rozhodnúť tým, že im všetkým pripisujem *holú* existenciu. Podľa Engelsa napríklad *jednota* sveta nespočíva v jeho bytí, i keď je jeho bytie *predpokladom* jeho jednoty, pretože najprv musí niečo byť, aby mohlo byť *jedno*. Skutočná *jednota* sveta, ako hovorí Engels, je v jeho materiálnosti. Teda bytie je *predpokladom* konkrétnych určení. Podľa neho bytie je otvorená otázka za hranicou, za ktorou sa končí náš *obzor*.

Teda materialita je už konkrétnym bytím, pričom rozlišujem *univerzálne* určenie materiality v zmysle filozofického pojmu hmoty a *špecifické* určenie materiality, napr. masa, živá hmota, psychika atď. Z hľadiska hmotného (materiálneho) bytia je iba holé bytie (bytie ako také) *prázdne*. Z hľadiska tohto prázdneho bytia je hmotné bytie, podľa uvedeného výrazu Engelsa, *obzorum*. Možno ho označiť aj ako svet, skutočnosť, fakticita alebo objektívna

realita. Toto konkrétne bytie je už spredmetneným bytím v procese oscilácie reality a subjektu poznania, sprostredkovanej spoločensko-ludskou praxou.

Hmotné bytie má teda určité *formy* prejavu. Základné formy všetkého bytia, ako hovorí Engels, sú priestor a čas. Hegel i klasici používajú aj označenie spôsob bytia. Engels hovorí napríklad, že pohyb je spôsob existencie hmoty, a že nikdy a nikde nebola, ani nemôže byť hmota bez pohybu.

Spredmetnenie je prechod z bytia *ako takého*, t. j. z bytia mimo nášho vedomia do formy empiricko-praktických predmetov. Bytie *ako také* (qua existencia) sa v dialektike poznania a praxe stáva „bytím pre nás“, čiže *skutočnosťou*. Iba skutočnosť môže mať pojmový korelát.

Nadväzujúc na svoju charakteristiku poznávacej aktivity, tvrdím, že inteligencia človeka sa rozvíjala z konkrétnych a praktických motívov, a nie so zreteľom zachytávať existenciálnu podstatu (qua *existencia*, a nie *spôsob* existencie) bytia. Myslím, že toto rozlíšenie je principiálne. V tomto ozrejení je jasné, že také základné kategórie, ako sú čas a priestor, týkajú sa empiricko-praktického sveta, t. j. *kvality* bytia, a nie bytia iba v existenciálnom zmysle (*bytie* mimo nášho vedomia). Každý hmotný predmet možno teda kognitívno-prakticky zachycovať iba prostredníctvom vzájomných časopriestorových vzťahov. Tieto súvislosti a vzťahy vyjadrujú konkrétny *spôsob* bytia všetkých udalostí a vecí objektívnej reality. Vzájomnými väzbami, pôsobením a pohybovými zákonitostami hmoty, jej vnútornou dynamikou a rozpormi je vyjadrený *spôsob* jej existencie.

Pokiaľ ide o proces kognitívneho zmocňovania sa predmetu v rámci *spôsobov* bytia či *predmetnej skutočnosti*, realizuje sa ako dialektická oscilácia medzi vlastným empirickým objektom (a súčasne predmetnou praxou) a medzi empirickou teóriou. Vývin vedy znamená prenikanie do vždy hlbších dynamických štruktúr reality, do vždy podstatnejších rovín materiálneho sveta.

Je celkom zrejmé, že otázku, či existuje niečo mimo a nezávisle od nášho vedomia, treba principiálne rozlišovať od otázky, *ako* to existuje, t. j. akú má štruktúru. To musím ustavične pripomínať. Najnovšie (1971) na toto zásadné rozlíšenie upozorňuje napr. H. Hörz vo svojej práci o *štruktúre hmoty (dialektický materializmus a fyzika elementárnych častíc)*.

V mnohých štúdiách som sa snažil zdôvodniť, že *spôsob* bytia je určovaný štrukturálnymi väzbami a vzájomným pôsobením. Pojmom dialektiky štruktúry — ako som to vyslovil pred štvrtstoročím — vyjadrujeme hybnú jednotu zákonitých vzťahov, funkcií, kauzálnych a dialektických súvislostí predmetu alebo procesu. V dôsledku zmeny niektorej štrukturálnej zložky sa modifikuje aj vzájomný pomer ostatných zložiek, ich vzájomné rozpory.

Dialektickoštrukturálny prístup modernej empirickej (hlbinno-empirickej) vedy k zachycovaniu *konkrétneho* bytia implikuje opis alebo zápis vzájomného introštruktúrneho pôsobenia. Klasici marxistickej filozofie hovoria, že ak sme poznali *spôsob* existencie hmoty, poznali sme samu hmotu. Podľa nich nemôžeme dospieť ďalej než k poznaniu vzájomného pôsobenia, pretože za ním už niet čo poznávať.

Teda *spôsob* existencie hmoty sa prejavuje jej pohybovými zákonitosťami, vzájomnými väzbami a pôsobením zložiek, jej vnútornými rozpormi, jej dynamikou. *Poznať* predmet znamená kognitívne zachytiť jeho podstatné súvislosti, vnútorné rozpory a vzájomné pôsobenie jeho konštitutívnych zložiek. Podľa slov jedného nášho filozofa sám Marx chápe ontologický pojem bytia ako výraz pre historickú, geneticko-štrukturálnu analýzu štruktúracie bytia, videnú predmetno-teoretickou optikou praxe.

Pravda, určitý konkrétny vzťah vzájomného pôsobenia nesmieme chápať *izolovane*. Podľa Hegla „aby sme pochopili vzťah vzájomného pôsobenia, nesmieme ponechať obe stránky vzťahu ako niečo bezprostredne daného... Ak sa dívame napr. na mravy spartského ľudu ako na účinok jeho spoločenského zriadenia, a naopak, na toto zriadenie ako na účinok jeho mravov, potom azda toto nazeranie bude vcelku správne, ale toto poňatie nám preto nezaručuje nijaké posledné uspokojenie, pretože tým sa naozaj nepochopilo ani spoločenské zriadenie, ani mravy tohto ľudu“. Tento citát z Heglovej *Encyklopédie* uvádza vo *Filozofických zošitoch* V. I. Lenin s poznámkou: „Len »vzájomné pôsobenie« = prázdnota.“ Táto Leninova glosa, ak by sa netýkala práve citovaného konkrétneho a vytrhnutého príkladu vzájomného pôsobenia, bola by skutočne v rozpore s týmto Engelsovým konštatovaním: „Nemôžeme dospieť ďalej než k poznaniu vzájomného pôsobenia, pretože za ním už niet čo poznávať.“ Avšak z citátu uvedeného Leninom jasne vyplýva, že sa nesmieme obmedzovať na *izolovaný* vzťah vzájomného pôsobenia. A je práve požiadavkou dialektickoštrukturálneho bádateľského prístupu neobmedzovať sa na *izolovaný* vzťah vzájomného pôsobenia, avšak rešpektovať jeho zaradenie do *komplexnej štruktúry* týchto vzťahov a z hľadiska koncepcie *štruktúrnych úrovní* dbať na to, čo som uviedol pred istým časom, totiž že „na každom vývinovom stupni vedy konečnými elementmi sa javia zložky štruktúry, ktorých subštruktúru ešte nepoznáme; dialektika vývinu vedy dokazuje, že niet poslednej podstaty objektívnej reality“. Myslím si, že pri všetkej stručnosti sa mi podarilo ukázať, že Leninova glosa nie je v rozpore s Engelsovou poučkou. Toto všetko uvádzam, pretože ešte nedávno sa u nás skutočne operovalo uvedenou glosou V. I. Lenina proti principiálnej poučke F. Engelsa o vzájomnom pôsobení.

Teda ešte raz: pokiaľ ide o empiricko-prakticky *charakterizované* bytie, nemôžeme dôjsť ďalej než k poznaniu *vzájomného pôsobenia*. Podľa práve uvedeného H. Hörza „nekonečnosť hmoty treba chápať tak, že ide o nevyčerpatelnosť vzťahov vzájomného pôsobenia“.

V tejto súvislosti sa ešte žiada uviesť nedávno vyslovenú výčitku, že sa odvolávam na tento údajne neexistujúci Engelsov výrok: *keď sme poznali pohybové formy hmoty, poznali sme hmotu samu*. Na doklad toho, či ide naozaj o mystifikáciu, uvediem znova Engelsovú poučku aj s predchádzajúcou vetou: „Nemôžeme dôjsť ďalej než k poznaniu tohto vzájomného pôsobenia, pretože za ním už niet čo poznávať. Keď sme poznali formu pohybu hmoty (k tomu síce máme ešte hodne ďaleko pre krátke existovanie prírodovedy), poznali sme hmotu samu, a tým je poznanie úplné.“ V tomto Engelsovom

texte, práve tak ako v mojom pôvodnom citáte, hovorí sa to isté, totiž že poznaním foriem pohybu hmoty poznávame samu hmotu. Ako vidieť, polemizovať možno všelijako.

Na základe doterajších úvah materialistický postoj záleží v prakticky a empiricky podloženom predpoklade, že existuje vždy možnosť *ďalších kognitívnych vymožeností* v spoločenskej praxi a poznaní, a že existuje vždy možnosť *odporu reality*, ktorý svojou praktickou aktivitou prekonávame.

V ďalšej súvislosti chcem sa vysloviť — hoci len stručne — aj k problematike substancie, v poslednom čase u nás silne aktualizovanej. Z toho istého prameňa ako námietky, ktorými sme sa práve zaoberali, odznel aj nesúhlas s mojím nedávnym výrokom, že odôvodnene treba preferovať dynamickoštruktúrálnu koncepciu proti substančnému chápaniu. Každý ústup od substančnej problematiky k vzťahovej problematike je vraj zrada progresívnej vedeckej platformy.

Terčom námietok zástancov substančnej koncepcie je predovšetkým to, že vyznavači štruktúrneho chápania a stúpenci teórie systémov abstrahujú „na vysvetlenie podstaty štruktúry od materiálneho nositeľa“.

Skutočne, kategóriou substancie sa v dejinách filozofie označoval nositeľ vlastností, nositeľ vzťahov. Domnievam sa však, že ani nositeľ nemôže byť amorfný, teda prakticky a kognitívne nepostihnuteľný, a že teda nositeľ nemôže byť bez vnútornej štruktúry a hybných rozporov. Znovu pripomínam, že aj podľa Lenina *všetky* veci sú samy v sebe rozporné. A opäť prízvukujem, že podľa klasikov marxistickej filozofie nemôžeme dôjsť ďalej než k poznaniu vzájomného pôsobenia. Podľa mienky niektorých filozofov pojmy interakcia (vzájomné pôsobenie), ako aj štruktúra sú termínmi nemarxistickej filozofie. Oba tieto pojmy však dokázateľne patria do slovníka klasikov marxistickej filozofie.

Ak by sme chceli pojem substancie zachovať napriek jeho tradičnému, prevažne metafyzickému a vulgárne materialistickému chápaniu, mohli by sme ho seriózne chápať len ako štruktúrálnu jednotu všetkých foriem pohybu hmoty, jej vnútornej diferenciacie a rozporov. Podľa sovietskych filozofov pojem substancia môže vyjadrovať len imanentnú štruktúrálnu diferenciaciu predmetu. Pritom sa odvolávam na také fundamentálne pramene, ako napr. *Filosofskaja enciklopedija* (5. zväzok) z r. 1970.

Napriek všetkým argumentom a poukazom na základné pramene a príručky marxistickej filozofie niektorí filozofi, ktorí sa domnievajú, že sú dialektickými, a nie mechanistickými materialistami, vyznávajú akési posledné materiálne elementy ako vraj najzákladnejšie stavebné materiály hmoty. Tak. napr. nedávno — opäť z toho istého prameňa — vyslovil sa nesúhlas s mojou tézou, na ktorú som sa v tejto stati už odvolal: „Na každom vývinovom stupni vedy konečnými elementmi sa javia zložky štruktúry, ktorých subštruktúru ešte nepoznáme; dialektika vývinu vedy dokazuje, že niet poslednej podstaty objektívnej reality.“ Ako vyplýva z doterajšieho dôvodnenia, táto téza nijako nepopiera existenciu materiálnej reality. Aj podľa mnohých sovietskych filozofov niet nijakej prahmoty ako nejakej absolútnej poslednej podstaty. Sám Lenin vyhlásil, že niet absolútnej

podstaty, že v prírode niet absolútnych hraníc, že príroda — hoci existuje — je nevyčerpatelná. Podľa jeho slov uznávanie nejakých nemenných elementov nie je dialektickým materializmom.

Podľa mojej mienky teoretická platforma vyznavačov dajakých posledných homogénnych materiálnych elementov vyplýva z ontológie mechanistického materializmu, z koncepcie atomizovanej a statickej reality, z predpokladu, že táto realita je efektom kombinácií akýchsi posledných nedeliteľných elementov. Aj podľa sovietskych filozofov mechanistický svetonázor vychádza z elementaristických predstáv, z redukovania objektu na východiskové elementy. Všetko úsilie o postihnutie akýchsi posledných homogénnych entít bytia je podľa mojej mienky ústupom na pozície vulgárneho, mechanistického a metafyzického materializmu. Vo fundamentálnych prameňoch súčasnej sovietskej filozofie sa konštatuje, že vo vedeckej koncepcii Marxa je metodologicky najdôležitejší fakt odmietania elementarizmu, hľadania „posledných“ častí.

Z týchto vývodov vyplýva, že o základných elementoch konkrétneho objektu hovoríme len z hľadiska určitej podstatovej roviny ako o relatívne stálych prvokoch. Vlastnosť elementarity závisí od určitého zorného uhla, determinovaného danou kvalitatívnou rovinou, dialektickoštruktúrnou väzbou.

Nič nemožno vypovedať o materiálnosti, čo by sa netýkalo jej dialektickoštruktúrneho členenia. Podľa H. Hörza odpoveď na všetky vedecké otázky vyviera z poznatkov o hmotnej štruktúre. Celkom nedávno sa náš filozof J. Zelený vyslovil tak, že skutočnosť je časovopriestorový štrukturovaný proces (alebo procesuálna štruktúra) a že niet nijakej formy pohybu hmoty, ktorá by nebola štruktúrnym pohybom.

Je zrejmé, že štrukturované častice sú len relatívne elementárne. *Absolútne* elementárne častice by museli byť bez štruktúry, teda bez *časopriestorového* určenia.

Podľa niektorých súčasných fyzikov elementárne častice sú prejavmi iritácie fyzikálneho poľa. E. Dragúň vo svojej štúdií *Eliminačné koncepcie priestoru a času* priliehavo obhajuje tézu o jednote dvoch stránok *spôsobu* existencie hmoty, o jednote kontinuity a diskontinuity skutočnosti. Pravda, treba zároveň prizerať aj na problematiku podstatových úrovní, pretože každá takáto úroveň má svoje špecifické kvalitatívne zákony. Vo svojej štúdií *Kategória bytia* (Filozofia 1971/2) som už zdôvodnil, že prechod od výskumu jednej štruktúrnej úrovne do druhej si vyžaduje výmenu pojmov, veličín, parametrov, koncepcií inými. Dragúň právom upozorňuje aj na špecifické formy vzájomného pôsobenia úrovni reality. Podľa iných súčasných fyzikov každá elementárna častica je prirodzeným efektom všetkých ostatných častíc. Teda problém elementárnosti častíc možno riešiť len s prizieraním na ich vzájomné pôsobenie. A zasa z faktu vzájomného pôsobenia vyplýva, že elementárne častice sú sú komplikovanými štruktúrami.

Niekedy sa u nás tvrdí, že dialektickoštruktúrna metóda je triviálne empirická a že je neschopná prenikať do podstaty skúmaného predmetu. Naproti tomu práve poprední sovietski bádatelia (uvádzam ich v spomenutej štúdií) ho-

voría, že metódy systémovo-štruktúralnej analýzy neznamenajú uviazanú na úrovni triviálneho opisu, ale práve naopak, znamenajú kognitívne preniknutie do hlbinných zákonitostí materiálnych predmetov a procesov. V sovietskej Filozofskej encyklopedii (5. zväzok, 1970) sa doslova konštatuje, že „vo filozoficko-metodologickom pláne predpoklady štrukturalizmu, ako aj druhých smerov zviazaných so skúmaním systémových objektov založil Marx“. Tu sa ďalej hovorí, že Marxov prístup ku kapitalizmu ako k systému, vyznačujúcemu sa určitou štruktúrou, ktorej odhalenie si vyžaduje prechod z úrovne pozorovania a opisu na úroveň modelovania, umožnil hlbšie preniknúť do podstaty sociálnych procesov, viedol k zdokonaleniu logicko-metodologického aparátu vedy a mal vážny vplyv na formovanie súčasných metód systémovo-štruktúralnej analýzy. Práve pred štvrtstoročím snažil som sa zdôvodniť, že poznať predmet v jeho hlbinej podstate znamená pojmy sa zmocniť vnútorných rozporov a interakcií jeho konštitutívnych zložiek, ďalej že kognitívne postupne diferencovanejšie a adekvátnejšie zachytávame štruktúru konkrétneho faktu a že v stále dokonalejších teoretických modeloch vyjadrujeme funkčné vzťahy a tenzie komponentov tohto faktu. Napriek tomu na každej rovine podstaty skutočnosti a na každom stupni vývinu vedy vždy ostáva pre vzostup poznania ešte niečo základnejšieho, fundamentálnejšie súvislosti sveta, hlbšie subštruktúry reality, do ktorých postupne kognitívne prenikáme. Niet nijakej ultimnej podstaty empirického bytia.

Empirická (hlbinno-empirická) veda nie je teda nijakou mimoteoretickou deskripciou.

Na záver tejto štúdie uvediem ešte niekoľko zásadných pripomienok. Predovšetkým sa žiada zdôrazniť, že dialektickoštruktúralný bádateľský prístup vždy prihliada na genetický a historický moment skúmaného javu. Z hľadiska svojej dialektickoštruktúralnej koncepcie upozornil som už pred rokmi, že všetok pohyb a dianie vyplýva z rozpornosti hybných zložiek každej objektívnej štruktúry, a že hybné zložky, rozpornosť, pohyb sú momentmi toho istého fenoménu. Veď podstata všetkých vecí a zložiek je sama v sebe rozporná.

Ďalej sa žiada konštatovať, že dialektickoštruktúralný prístup neznamená nijakú izolovanosť od mimooblastných podnetov, a možno hovoriť len o relatívnej autonómnosti špecifických štruktúr. Odôvodnene treba rozlišovať štruktúry relatívne úzko vymedzené od širšie určených štruktúr. O superštruktúre principiálne platia tie isté dialektické zákonitosti ako o užšie vymedzenej štruktúre. Rozlíšenie vnútorných a vonkajších vzťahov nesmieme teda absolutizovať. Podstatné vonkajšie vzťahy a podmienky sú vnútornými alebo imanentnými väzbami dialektickej totality superštruktúry. Ak je dynamika subštruktúry integrujúcim momentom superštruktúry, naopak, aj širšie štruktúry spoluurčujú povahu a pohybové zákonitosti subordinovaných predmetných oblastí. Avšak na vonkajšie impulzy reaguje každá zvláštna štruktúra svojimi špecifickými prostriedkami, teda spôsobom sui generis, ak nemá stratíť svoj podstatný charakter.

Osobitne treba zdôrazniť, že keď istý štruktúralný celok (dialektickoštruktúralna jednota) dosiahol určitú základnú úroveň, potom už integruje a asimiluje *vonkajšie* podmienky svojho vzniku do svojho *vlastného* vývinu. Potom už daná

konkrétne dialektická štruktúra spracúva vonkajšie stimuly, asimiluje a integruje ich v duchu svojich imanentných alebo špecifických zákonitostí.

V Sovietskom zväze na centrálnych pracoviskách vedy a vo fundamentálnych publikáciách, na ktoré som sa odvolal najmä v štúdiu *O niektorých filozofických otázkach dneška* (Filozofia 1971/3), zdôrazňuje sa, že sú neoprávnené tendencie stavať do protikladu systémovo-štruktúrne metódy (či teóriu štruktúr a teóriu systémov) a dialektický materializmus. V Sovietskom zväze sa v súčasnosti venuje mnoho pozornosti spresňovaniu a modifikáciám definícií a interpretácií filozofických kategórií a ich súvislostí vo svetle objavov modernej vedy a teoretických výskumov dialektiky štruktúry. Týka sa to najmä kategórie substancie, kvality, kauzality, obsahu, zákona, podstaty, vývinu atď. Ďalej sa poukazuje na to, že poznanie štruktúr rôznych úrovní je poznaním podstaty objektov, pričom vývin poznania v najvlastnejšom zmysle je prenikaním do stále hlbších úrovní podstaty objektov. Domnievam sa, že v tomto ozrejmínení neobstojí ani námietka (zo zmienenej prameňa) proti tomuto môjmu výroku: „... vo svetle nových praktických skúseností a vedeckých objavov treba obsah kategórií materialistickej dialektiky interpretovať na báze dialektickoštruktúrneho prístupu; upozorňujú na to v posledných rokoch aj mnohí sovietski filozofi a vedci“.

Sám som už neraz upozornil, že v niektorých prípadoch, najmä pokiaľ ide o isté varianty francúzskeho štrukturalizmu, prejavujú sa sklony vyhlasovať štrukturalizmus za filozofickú doktrínu. Naproti tomu však najmä v Sovietskom zväze sa na veľmi širokom fronte rozvíja štruktúrne bádanie, pričom ide o dialektickoštruktúrne bádateľský prístup, teda o metodológiu na platforme dialektického materializmu „v rámcoch každej konkrétnej oblasti“.

Pokiaľ ide o termín štrukturalizmus, pri letmom prístupe zvädza neraz k tomu, že sa javí ako označenie samostatnej filozofickej doktríny, nezávislej od dialektického materializmu. Vo *Filosofskej encyklopedii* (5. zväzok, 1970) sa však hovorí: „Štrukturalizmus je súhrnný názov komplexu smerov, ktoré vznikli v mnohých vedách a ktoré sú zjednotené úsilím o odhalenie a explicitný opis štruktúry skúmaných objektov.“ P. N. Fedosejev opätovne upozorňuje, že klasici ako prví aplikovali koncepciu štruktúry na rozbor spoločenského života a že Marx charakterizuje napr. ekonomickú štruktúru ako súhrn spoločenských vzťahov. V uvedenej *Filosofskej encyklopedii* sa ďalej uvádza, že nástup štrukturalizmu je zviazaný s reakciou na plochý evolucionizmus *pozitivistického* zamerania.

Ja sám som použil v minulosti často termín štrukturalizmus, no interpretoval som ho — ako vyplýva z kontextu viacerých mojich štúdií — v súlade a zhode s dialektikomaterialistickým ponímaním, ako ho rozvíjajú na popredných pracoviskách vedy v Sovietskom zväze. Jednako len, kvôli prípadným nedorozumeniam používam už dlhšie termín štrukturoológia a v posledných rokoch takmer výhradne termín *dialektika štruktúry*, aby som už v samom názve zdôraznil v opak niektorých statických koncepcií na Západe (napr. niektorých variantov štruktúrne-funkčnej analýzy), moment *dialektiky* štruktúrnych interakcií.

Ideu dialektiky štruktúry — ako sa domnievam — podarilo sa mi v priebehu rokov vypracovať na diferencovanú a súčasne ucelenú koncepciu v rámci dialektického materializmu.

*

Roku 1972 vyšiel v Moskve obsiahly zborník o rozvoji koncepcie štruktúrnych úrovní v biológii. Zborník je venovaný otázkam štruktúrnych úrovní živej hmoty, ktoré boli témou celozväzovej konferencie. V úvodnej štúdií, ktorej autormi sú Vedenov, Kremianskij a Šatalov, konštatuje sa, že pojem štruktúry patrí čoraz zrejmejšie medzi najdôležitejšie kategórie marxistickej filozofie. Je *rozvinutým výrazom podstaty* daného objektu skúmania. Niet predmetov bez štruktúry. Jednotlivé štúdie (počtom 33) sa sústreďujú na otázky dialektiky väzieb medzi zložkami štruktúry a na problémy dialektiky úrovní štruktúrnej organizácie živej hmoty. Autori štúdií sa vedome dištancujú od statického ponímania štruktúry konkrétnych objektov, od jej redukovaného, anatomicko-morfologického chápania. Podľa nich konkrétne štruktúry treba interpretovať ako neustále sa meniace v čase i priestore a treba uplatňovať dynamický aspekt úrovní každej konkrétnej skladby a organizácie. V koncepcii štruktúrnych úrovní sa realizuje, v opak triviálnej deskripcie tendencia po kognitívnom prenikaní do hlbších a hlbších štruktúrnych úrovní hmoty.

МАТЕРИЯ И ЭЛЕМЕНТАРНЫЕ ЧАСТИЦЫ

Игорь Грушовски

Объективация есть переход из бытия вне нашего сознания к форме эмпирико-практических предметов, т. е. к действительности. Эмпирико-практически характеризованное бытие — это материя. В особенности время и пространство представляют собой основные способы всего материального бытия. Способ существования материи выражен во взаимосвязи, взаимодействии и противоречиях. Не существует первоматерия в качестве какой-то абсолютной, последней сущности, в качестве каких-то основных элементарных частиц. Свойство элементарности зависит от определенного угла зрения, детерминированного данным качественным уровнем. Проблему элементарности частиц можно исследовать, лишь принимая во внимание их взаимодействие. Из факта же взаимодействия вытекает, что элементарные частицы являются сложными структурами.

MATTER AND ELEMENTARY PARTICLES

Igor Hrušovský

Objectification is a transition from being out of our consciousness into the form of empiric-practical objects, i. e. into reality. The empiric-practically characterized being, this is matter. Namely time and space are the basic modes of all material being. The mode

of existence of matter is expressed by mutual connections, operation and contradictions. There is no primary matter as some absolute *last* substance, as some basic elementary particles. The property of elementariness depends on a certain point of view determined by the given qualitative level. The problem of elementariness of particles can be investigated only with regard to their mutual operation. And it follows from the fact of mutual operation that elementary particles are complicated structures.